

je zaista, kako i zaključuje J. Popov »predstavljao onaj široki, sveobuhvatni okvir u kojem je i preko kojeg je vodeća društvena snaga — Komunistička partija Jugoslavije — ostvarivala svoj program«. (409)

Knjiga J. Popov »Narodni front u Vojvodini 1944—1953« dobar je i zanimljivo napisan historiografski rad. Autorica je dala doprinos saznanjima o prvim godinama života u socijalističkoj Jugoslaviji, napose u Vojvodini. Ukazala je i na neka moguća rješenja u odabiru metoda istraživanja, metodološkog pristupa u istraživanjima najnovije povijesti, napose povijesti Narodnog fronta u Jugoslaviji.

Marijan Matićka

POVIJEST RIJEKE

Izdavački centar Rijeka i Skupština općine Rijeka, Rijeka 1988, 510.

Kad neko naselje, grad ili pokrajina dobije svoj zavičajni povijesni pregled, onda je to razlog za zadovoljstvo, ali kad je u pitanju grad na razmeđu i ekonomsko središte bogate prošlosti kao Rijeka, luka za koju se trebalo stoljećima boriti i kad se uzme u obzir da je to prvi cjeloviti pregled na materinskom jeziku, onda je todogađaj koji treba upamtiti i velikim slovima upisati ali ne samo u kroniku grada na Rječini.

Na mjestu liburnijske Tarsate, rimske Tarsatike i Flavone, srednjevjekovnog Flumena, hrvatske Rike i Reke, te frankopanskovinodolske općine Trsat, u kraju kojeg su njemački feudalci nazivali Pflaumom, talijanski autonomasi i iredentisti Fiumom, a peštanski kapitalisti pokušali pretvoriti u izvoznu luku zemalja krune Sv. Stjepana, niknuo je danas velik industrijski grad i prva luka naše zemlje — Rijeka.

Sve su to imena koja potvrđuju da se u dugoj i burnoj prošlosti Rijeke o nju otimalo mnogo naroda i država: Iliri, Rimljani, Franci, Austrijanci, Mlečani, Turci, Mađari i Talijani, a branili su je domaći Liburni i Hrvati nastojeći sačuvati svoj jezik, kulturu i naprosto opstati kao svoj na svome. Stoljećima su dolazili i odlazili osvajači, mijenjale su se zastave na trsatskoj kuli — svaka sila za vremena — pa i ona posljednja kad je Rječina bila granica između talijanske Fiume i našega Sušaka (1924—1943).

Od doseljenja Hrvata do danas tri su stvari ostale nepromijenjene: narod koji je tu živio i poput korova rastao i zbrisao sve strane utjecaje i uvijek iznova vratio već mnogo puta izgubljeni grad, zatim Rječina, mala ponornica koja je svojom vodom dala život i ime gradu i liburnijsko-frankopanski Trsat koji poput stražara dva tisućljeća dominira Kvarnerom.

Bilo je i prije pokušaja da se sroči duga povijest ovoga grada i njegove okolice, da se obrazloži kako je njegov povoljan geopolitički položaj pogodovao razvoju, što su značile čuvene ceste poput Karoline, Lujzijane, austrijske i mađarske željeznice, prva tvornica šećera i papira u nas, prva tvornica torpeda u svijetu i još mnogo toga. Strani osvajači plaćali su dobro onima koji

su trebali obrazložiti kako taj kraj pripada baš njima, kako je 1867. u hrvatsko-ugarskoj nagodbi prosto ukraden tzv. riječkom krpicom i kako je tu bezočnu krađu potpisao i sam K.uK., tj. car i kralj Franjo Josip I. Isto tako je bilo potrebno opisati kako je talijanski pjesnik i Mussolinijev prethodnik D'Annunzio, slikovito nazvan »ludim despotom«, zauzeo 1919. Rijeku, kako je posebnim ugovorom 1924. odstupljena Italiji, itd.

S naše strane nastojalo se isto tako otkriti pravu istinu o pripadnosti Rijeke o sastavu njenog stanovništva, posebice njena zaleđa, reći nešto više što je za taj grad značila djelatnost Frana Supila i njegova *Novog lista*, što je predstavljala Riječka rezolucija u politici »novoga kursa« koji je doveo do raspada Austro-Ugarske i stvaranja prve jugoslavenske države 1918. i što je ovaj kraj značio za ustanak 1941. i posebice odluka o sjedinjenju Istre, Rijeke, Zadra, Slovenskog primorja matici zemlji 1943. i konačno oslobođenje 1945. kad su se Rijeka, Sušak, Opatija, Kastav, Bakar prvi put u povijesti svi zajedno našli u Hrvatskoj, odnosno u novoj Jugoslaviji.

Međutim, svi dosad postojeći radovi ili su bili na stranim jezicima, ili su bili pojedinačni, nedovoljno povezani i nesintetični. Ako je i bilo pregleda poput Hauptmannove *Rijeke od rimske Tarsatike do hrvatsko-ugarske nagodbe* (1951), oni nisu zahvaćali cjelovitu prošlost, nego samo neki dio i to uglavnom politička zbivanja.

Povijest Rijeke podijeljena je u četiri veće cjeline. U prvoj, uvodnoj su obrađeni prirodni uvjeti za razvoj grada i okolice i prethistorija, u drugoj razdoblje od ilirsko-helenskog perioda do revolucije 1848/49, u trećoj do oslobođenja 1945. i u četvrtoj suvremeno doba. Razdoblje od dolaska Slavena do 1848. godine sadrži odlomke: Rijeka do XIII. stoljeća, Uspon Rijeke do XV. stoljeća, Rijeka u teškoćama do polovine XVIII. stoljeća, Rijeka i merkantilizam do početka XIX. stoljeća, Rijeka za Napoleonovih ratova od 1793. do 1813, Rijeka opet u Habsburškoj Monarhiji i Rijeka na pragu 1848. Zatim slijedi poglavlje novije povijesti s podnaslovima: Od revolucije do Nagodbe (1848—1868), U doba provizorija (1868—1918), Međuratno razdoblje, NOR i socijalistička revolucija. Posljednji, poslijeratni dio sastoji se: Od vojnog sporazuma do ugovora o miru, Društveno-politički i privredni razvoj do 1952. godine, Uvođenje samoupravljanja, Prosvjetni, znanstveni i kulturni razvoj i ustanove. Na kraju je obrađen demografski razvoj Rijeke, priložen izvod iz obilne literature i sažeci na hrvatskom ili srpskom, engleskom i talijanskom jeziku, ali bez ikakvih kazala. Dakle, usvojena je kronološka podjela, a unutar nje isticani su pojedini problemi.

Steta što nisu navedeni autori pojedinih priloga, pa možemo samo pretpostavljati tko je što pisao. Vjerojatno se tim htjelo istaknuti da je to zaista bio kolektivni rad i da je bio važan udio uredništva u sastavu: F. Butorac, S. Jelušić, dr D. Klen, dr N. Stražičić, P. Strčić i D. Žilić. Glavni urednik bio je istaknuti povjesničar i arhivist dr. Danilo Klen, odgovorni urednik povjesničar Petar Strčić, a čitav tekst je literarno oblikovao dr Ivan Rogić-Nehajev. U ime izdavača knjigu su potpisali mr Manon Giron, direktor Izdavačkog centra Rijeka i mr Željko Lužavec, predsjednik Skupštine općine Rijeka.

Iz brojnog popisa suradnika na izradi teksta navest ćemo one za koje pretpostavljamo da su pisali historijski i kulturno-povijesni dio. To su: dr V. Antić, dr R. Buturović, dr V. Ekl, dr Z. Herkov, dr B. Janjatović, dr I. Kara-

man, dr D. Klen, I. Kovačić, dr M. Malez, dr L. Margetić, dr R. Matejčić, V. Oštrić, dr Đ. Rošić, dr M. Sobolevski, P. Strčić, dr M. Suić, dr B. Vižintin, I. Zurak i drugi. Među recenzentima bili su također brojni istaknuti historičari (J. Adamček, D. Bilandžić, Lj. Karpowicz, R. Lovrenčić, M. Maticka, M. Plovanić i D. Šepić). Lektor knjige bila je dr M. Strčić.

Povijest Rijeke bogato je ilustrirana brojnim originalnim dokumentima, slikama, fotografijama, crtežima, kartama i drugim materijalom. Grafički je dobro uređena, a preglednost pojačava uporaba margina na kojima su istaknuti pojedini važniji problemi o kojima se govori u tekstu. Zbog svega navedenog treba odati priznanje riječkim znanstvenim i društveno-političkim institucijama koje su objedinile svoje snage i uz pomoć suradnika iz drugih sredina, poglavito iz Zagreba, uspjele u relativno kratkom vremenu izdati ovaj sadržajan pregled Povijesti Rijeke koji će biti nezaobilazno polazište u daljnjim nastojanjima.

Dr Dragutin Pavličević

ATTI, VOL. 17, 1986—87.

U prošlom broju *Radova* prikazana su tri posljednja sveska zbornika *Atti*: za god. 1983.—84, 1984—85. i 1985—86. Centar za historijska istraživanja (Centro di ricerche storiche) u Rovinju veoma redovito izdaje svoje edicije. Već u jesen 1987. pojavio se u javnosti i 17. volumen *Atti* za god. 1986—87. Sadržaj zbornika raznolik je i veoma bogat, što dokazuje da je Uredništvo uspjelo okupiti niz suradnika koji u raznim središtima proučavaju povijest i kulture Istre u prošlosti. Tako je, napr., u ovom svesku objavljeno 14 priloga od autora koji rade u znanstvenim ustanovama u Puli, Rovinju, Trstu, Zadru i Rijeci. Evo sumarnog pregleda tih radova.

Giuseppe Cuscito, O počecima crkve u Rovinju (9—27), raspravlja o problemu stare biskupije Cisse i njezinim poistovjećivanjima u historiografiji s istoimenim istarskim otokom, potonulim oko VIII. st. Autor drži da vjerojatno postoji povezanost te katastrofe s poznatom legendom o sv. Eufemiji u Rovinju. Osim te legende u rukopisu na pergamentu iz XIV/XV. st., značajan je, kao spomenik, i mramorni sarkofag iz zborne crkve u Rovinju. Cuscito upozorava da je, neovisno o kultu sv. Eufemije, biskupsko sjedište Cissa potvrđeno u dokumentaciji koncila u Gradežu (Grado) god. 579., te u dokumentaciji koncila u Rimu god. 680.

Renata Ubaldini analizira neke atipične primjere sjeveroadrskih sarkofaga (29—35), u odnosu na kodificirane sheme Ravene i Akvileje. Njezina analiza dokazuje postojanje autonomnosti perifernih dijelova u odnosu na navedene centre produkcije.

Autorica je prezentirala 4 sarkofaga koji to dokazuju: sarkofag sv. Eufemije u Rovinju iz druge četvrtine III. st. n. e., *Hostiliusa Sertorianusa* u Bel-lunu, *Valeriusa Dinensa*, te *Attiae Valeriae* u Splitu.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 21

ZAGREB

1988.

RADOVI	VOL. 21	str. 1—296	Zagreb 1988.
--------	---------	------------	--------------

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 4.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

R A D O V I 2 1

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Davor

ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajčeva 15, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student, Filozofski fakultet, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

ČORALIĆ LOVORKA, student Filozofski fakultet, Zagreb

JELIĆ-BUTIĆ dr. FIKRETA, Institut za radnički pokret, Zagreb

JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

KARAMAN dr. IGOR, Ružmarinka 5, Zagreb

LUČIĆ dr. JOSIP, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

MATICKA dr. MARIJAN, docent Filozofski fakultet, Zagreb

MIJATOVIĆ ANĐELKO, profesor, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zagreb

OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

SEKULIĆ ANTE, prof. Zagreb

VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

WOJTISKA HENRYH, Varšava, Poljska

ŽIVKOVIĆ dr. PAVAO, Filozofski fakultet, Zadar
